

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Самойленко Олени Анатоліївни на дисертацію ПАДАЛКИ Лілії
Олегівни, підготовлену на тему «Використання методики
розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування
кримінальних правопорушень у сфері оподаткування», подану на
здобуття ступеня доктора філософії**

З галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Одним з сучасних завдань юридичної науки є використання новітніх підходів у прийнятті управлінських рішень та трансформація існуючих теоретичних засад діяльності. З огляду на активне впровадження цифрових технологій та об'єктивно існуючі технологічні можливості розширення необхідних навичок правника та співробітника правоохоронних органів безумовно актуальними виглядають теми присвячені проблематиці використання розвідувальної аналітики, технологій кримінального аналізу. Наявні сьогодні аналітичні засоби, методи та методології мають важливе значення в контексті не тільки виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, а також стратегічного прогнозування тенденцій розвитку оперативної обстановки на окремих територіях чи за лініями роботи виявлення та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, зокрема податкових злочинів.

Через діючий в Україні в 2023 році мораторій на податкові перевірки складно визначити динаміку злочинності у сфері оподаткування. Втім, ця

категорія злочинів, відносячись до найбільш загальної групи економічних злочинів, завжди була в центрі уваги правоохоронців. Так, згідно із даними Офісу Генерального прокурора, у 2021 було обліковано 43 провадження за ознаками ст. 216 КК України (Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)), в 2022 році – 237, – що в цілому вказує на тенденцію до збільшення рівня злочинів у сфері оподаткування. 1 грудня 2023 року Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок» частково було скасовано мораторій на проведення податківцями перевірок. Хоча окремі категорії платників податків досі й не підпадають під планові перевірки, втім можна говорити про наявну сьогодні потребу в прогнозуванні криміногенних процесів у окремих сферах економіки держави, а також необхідність розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на виявлення та розслідування нових моделей вчинення кримінальних правопорушень у сфері оподаткування.

Саме тому можна з впевненістю стверджувати, що тема дисертації «Використання методики розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» є актуальною. Це переконливо доводить авторка визначеної дисертації.

На актуальність теми дослідження також вказує її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (Указ Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454);

Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Оцінка ступеня наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до поставленої мети та вирішуваних в її межах чітко сформульованих завдань.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується вдалим обранням сукупності методів пізнання обраного об'єкта дослідження. Так, гносеологічний підхід дозволив авторці розв'язати широкий спектр питань обраної тематики, зокрема: з'ясувати сутність аналітичної розвідки, сформувати ознаки системи інформаційних джерел, які використовуються для аналізу, охарактеризувати кримінальні правопорушення у сфері оподаткування, визначити основні напрями використання методики розвідувальної аналітики у типових слідчих ситуаціях розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, типізувати основні напрями використання методики розвідувальної аналітики для забезпечення проведення тактичних операцій, сформувати класифікацію ризиків, які є об'єктами управління у межах використання інтегрованої системи оцінки ризику. Методи герменевтики дозволили з'ясувати сутність окремих наукових положень різних галузей знань щодо змісту наукових характеристик та класифікацій. Використані й інші загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціально-наукові методи пізнання (соціологічний та статистичний методи, логіко-юридичний та порівняльно-правовий методи).

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю відповідають сучасним світовим тенденціям щодо аналітичного дослідження динаміки злочинності та способів протидії їй. Можна констатувати, що висновки сформульовані чітко та у повній мірі дозволяють вирішити поставлені задачі.

Розділи дисертації є завершеними, структурно цілісними та послідовно логічними, що обумовило достатню достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій. Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями дозволяє визнати, що мета дослідження досягнута у повному обсязі. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються науковою новизною.

Наукова новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень полягає в тому, що дисертація на тему «Використання методики розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» є однією з перших спроб на монографічному рівні сформулювати новий підхід до пізнання криміналістичної методики виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, що полягає у дослідженні класичної методики розслідування окремого виду злочинів крізь призму аналітичних методів та технологій розвідувальної аналітики.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації дозволяє виділити, на наше переконання, наступні найбільш суттєві з точки зору новизни теоретичні положення:

- формулювання визначення злочинності у сфері оподаткування як об'єкта аналітичного дослідження;
- виокремлення динаміці, структури, інфраструктурних елементів злочинності у сфері оподаткування з урахуванням функціональної спрямованості аналітичної роботи щодо їх опрацювання як показників, що підлягають обов'язковому аналітичному дослідженню;
- визначення елементів системи ризиків, які є об'єктами управління під час протидії злочинності у сфері оподаткування;
- деталізація напрямів використання розвідувальної аналітики у типових слідчих ситуаціях початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування;

– визначення напрямів використання методики розвідувальної аналітики для забезпечення проведення окремих тактичних операцій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, зокрема щодо тактичної операції «Встановлення структурно-функціонального забезпечення реалізації технології злочинної діяльності у сфері оподаткування»; «Встановлення елементів інфраструктури злочинної діяльності».

Практична значущість роботи полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та використовується у: законотворчій діяльності, що підтверджується актом впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 12 січня 2021 року, довідкою Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 13 січня 2021 року); правозастосовній діяльності – актом Бюро економічної безпеки України від 06 грудня 2023 року; освітньому процесі – актом впровадження у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 01 грудня 2023 року з позицій застосування результатів дослідження під час викладання навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Методика і тактика розслідування злочинів» у вищих навчальних закладах, а також підготовки підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначених дисциплін.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та опублікованих працях. Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації Падалка Лілія достатньо повно представила у друкованих працях, а саме: 5-ти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях категорії Б (з присвоєнням DOI), перелік яких затверджено МОН України, 5-ти тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Вищевказане дозволяє стверджувати, що представлена на рецензування дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого достатньою мірою опубліковані та мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертацією порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Характеристика основних положень роботи. Дисертація складається з анотацій (українською та англійською мовами), списку публікацій, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (всього 199 найменувань) та чотирьох додатків. Структура дисертації не викликає заперечень, виклад її змісту достатньо логічний та послідовний.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, зазначено використані для цього методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження у освітній процес та в інші сфери правничої діяльності.

У першому розділі роботи «Теоретичні та правові аспекти застосування методики розвідувальної аналітики під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» представлена змістовно-структурна характеристика аналітичної розвідки як напряму правоохоронної діяльності. В першому підрозділі роботи на підставі аналізу сутності терміна «аналіз» як форми діяльності та методологічного інструментарію розумової діяльності, терміна «розвідка» сформульовано поняття «аналітична розвідка», під яким авторка розуміє процес формування знань, що передбачає планування та спрямування, збір, оцінку, зіставлення, аналіз, розповсюдження та повторне оцінювання інформації про підозрюваних, злочинців та/або організації та

впливає на прийняття рішень у сфері протидії та запобігання злочинності. Авторка максимально деталізує структурні елементи вказаної діяльності, зокрема виділяє такі елементи: формування запиту; визначення системи інформаційних джерел; оцінка попередньо визначеної системи джерел інформації; визначення кількості та спеціалізації суб'єктів, які будуть залучені до аналітичної роботи; визначення методології роботи з інформацією; безпосереднє аналітичне опрацювання інформаційних джерел; формування інформаційного продукту та передача його замовнику. У другому підрозділі здійснюється криміналістичний аналіз кримінальних правопорушень у сфері оподаткування як об'єкта аналітичного дослідження. В контексті вирішення стратегічних завдань аргументуються цілі аналітичного дослідження щодо система кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. У третьому підрозділі запропоновані доповнення ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в контексті аналітичної розвідки як пряму роботи. Констатовано, що для аналітичної розвідки використовується традиційний інструментарій зокрема оперативно-розшукові заходи, а також інноваційні методи, які впроваджені у практику роботи оперативних підрозділів для здійснення аналітичної розвідки. Систематизовані такі заходи, що не передбачають втручання чи будь-які форми обмеження прав людини і громадянина, аналізується забезпечення гарантій законності та дотримання прав людини під час проведення аналітичної розвідки.

У другому розділі роботи «Застосування методики розвідувальної аналітики під час організації розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» в результаті комплексного дослідження, осмислення теоретичних положень криміналістики, кримінології та оперативно-розшукової діяльності формулюються основи використання методики розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. В першому підрозділі пропонується інтегрована система управління ризиками під час розслідування

кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. Запропоновано систему з чотирьох складових: інституційні, управлінські, правові та соціально-економічні ризики. Також розглядаються дві групи ризиків, які є об'єктом управління під час розслідування злочинної діяльності у сфері оподаткування, зокрема ризики, пов'язані зі своєчасним початком кримінального провадження, ризики, пов'язані з організацією досудового розслідування кримінального провадження. В другому підрозділі методи розвідувальної аналітики розглядаються у контексті типових слідчих ситуацій та планування початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. В третьому підрозділі розвідувальна аналітика розглядається у системі інструментів з'ясування обставин, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. Досліджено чотири нетрадиційних для криміналістичної науки блоки обставин, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування: обставини, що стосуються кримінально-релевантної події як процесу змістовної діяльності; обставини, що стосуються особи злочинця; обставини, які стосуються об'єкта злочинного посягання, зокрема відповідного різновиду суспільних відносин у сфері оподаткування; обставини щодо елементів інфраструктури злочинної діяльності у сфері оподаткування, щодо якої здійснюється розслідування.

У третьому розділі «Використання розвідувальної аналітики для забезпечення застосування тактичних засобів розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» досліджено розвідувальну аналітику як засіб забезпечення формування та реалізації тактичних операцій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування та запропоновано напрями вдосконалення використання методики розвідувальної аналітики для забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Запропоновано методичні рекомендації з використання методів розвідувальної аналітики для проведення обшуку та допиту. Так,

визначено, що обшук вирішує такі аналітичні задачі: а) формування типової моделі документального забезпечення реалізації технології злочинної діяльності у сфері оподаткування; б) безпосереднє визначення типології об'єктів, на які спрямовується проведення обшуку. Авторка приходить до висновку, що залучення аналітика для проведення вказаних слідчих (розшукових) дій є доцільним організаційно-тактичним рішенням слідчого

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Погоджуючись в цілому із стратегією та тактикою наукового пошуку, вважаю за доцільне виокремити наступні зауваження до дисертаційного дослідження, що мають дискусійний характер.

По-перше, на стор. 45 роботи авторка визнає, що структурним елементом аналітичної розвідки є визначення методології роботи з інформацією. Але посилаючись на те, що це питання детально проаналізовано вченими-теоретиками, залишає його поза увагою. При цьому по тексту роботи детально розглядається метод мозкового штурму (стор. 144), авторка вказує на метод аналогії та екстраполяції (стор. 41), моделювання (стор. 51), наголошує на важливості методологічного інструментарію розвідувальної аналітики або розвідки. На нашу думку, успіх будь-якого дослідження залежить не тільки від організаційного та технічного компонентів процесу дослідження, а й від обраної методології. Тому вважаємо, що здобувачу бажано б було конкретизувати безпосередньо систему методів розвідувальної аналітики, спрямованої на вирішення задач в межах визначеного предмета дослідження.

По-друге, на стор. 47 в контексті поставленої мети дослідження виокремлюється два об'єкти аналітичного пізнання – злочинність у сфері оподаткування та кримінальні правопорушення у сфері оподаткування, – які автор достатньо розгорнуто характеризує з позицій показників цих двох систем. Тут можна погодитись з автором, це об'єкти аналітичного пізнання, що перебувають у тісних зв'язках між собою, але підрозділ 1.2. має назву «Криміналістичний аналіз кримінальних правопорушень у сфері

оподаткування як об'єкта аналітичного дослідження». Отже, поза увагою автора залишилось питання суто теоретичного та дискусійного характеру щодо змісту криміналістичного аналізу кримінального правопорушення. І авторська позиція щодо віднесення окремого виду злочинності до елементів криміналістичного аналізу, дослідження структури злочинності в межах криміналістичного аналізу (стор. 56) потребує додаткової аргументації.

По-третє, традиційно в криміналістичній науці система дій, яка характеризується цілісністю, єдністю задуму, наявністю загальної стратегічної протиправної мети та забезпечується відповідними інфраструктурними елементами називається технологією злочинної діяльності. Втім на стор. 60 авторка уникає такого формулювання, використовуючи конструкцію «система дій», далі по тексту роботи використовуються різні термінологічні конструкції: «технологія вчинення кримінального правопорушення», «технологія злочинної діяльності», «окремі злочинні технології», «механізм кримінальних правопорушень», «механізм вчинення злочину». Не зменшуючи рівень наукової новизни представлених теоретичних результатів здобувача, акцентуємо, що така термінологічна плутанина ускладнює розуміння суті окремих тез та позицій, висловлених в дисертації. Таким чином, дисертаційне дослідження набуло б більшої наукової привабливості за умови додаткового пояснення співвідношення вищенаведених термінів, визначення синонімічного ряду, якщо він, на думку автора, використовується в роботі.

По-четверте, починаючи зі стор. 96 авторка приділяє увагу інформаційно-аналітичній системі оцінки ризиків СОСТА. Погоджуємося з тим, що розгляд цього питання є логічним та важливим в контексті обраного об'єкта дослідження. Але інноваційних методи та технології кримінального аналізу в Україні не вичерпуються лише цією системою. Сама здобувач на сторінках роботи підкреслює, що «є інноваційні методи впроваджені у практику роботи оперативних підрозділів для здійснення аналітичної розвідки». Однак не називає жодний з них. На наш погляд, бажано б було в

дисертації назвати інші інформаційні системи, які сьогодні результативно використовуються практичними підрозділами правоохоронних органів та підкреслити специфіку або можливості їх використання стосовно предмета дослідження в дисертації.

По-п'яте, у другому та третьому розділі роботи будь-яке структурування будь-якої системи інформації (ситуацій, завдань тощо) здійснюється на підставі аналізу матеріалів практики, про що власно наголошує авторка. Однак, у тексті дисертації не наводиться приклад з судово-слідчої практики, відсутнє посилання на оприлюднені правоохоронним органом аналітичні звіти чи довідки у значенні продуктів здійснення стратегічного кримінального аналізу. Такі приклади додатково могли аргументувати теоретичні позиції та ілюструвати фактичне використання методики розвідувальної аналітики в практиці правоохоронних органів.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація на тему «Використання методики розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування» має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відповідає основним положенням дисертаційного дослідження. Текст дисертації оформлений відповідно до чинних вимог законодавства, праця підготовлена українською мовою. Стил ь викладу матеріалу науковий, логічний, виважений та зрозумілий читачу. Дисертація викликає зацікавленість досліджуваною проблематикою.

Таким чином, дисертація **Падалки Лілії Олегівни**, підготовлена на тему **«Використання методики розвідувальної аналітики під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування»** за актуальністю, змістом та повнотою викладу наукових положень, висновків та результатів, що належним чином викладено у достатній кількості публікацій, які подано по темі роботи, за обсягом і якістю дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки

України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка за результатами прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики, детективної
та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету

«Одеська юридична академія»

«25» січня 2024 р.

О.А.Самойленко

*Підпис О.А. Самойленко завіряю
Вісний секретар НУ, Одеська юридична академія*

